
VITA

A SZAVAHIHETŐSÉG PRÓBÁJA

Mák Ferenc fals pátozzsal vádbeszédet mondott-írt a debreceni *Alföld* című folyóirat 1993. augusztusi számában a Korforduló című ankét során Hol legsötétebb a sötétség címmel az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszéke oktatói-nevelői munkája, abban pedig a XX. századi magyar irodalom oktatása ellen. Mák Ferenc az 1970-es években volt a Tanszék hallgatója, s ugyanott a magisztériumi (posztgraduális) képzésben is részt vett. Modernség-ellenességének megnyilatkozásaival kár lenne perbe szállni, de szavahihetőségét néhány tény felsorakoztatásával vizsgálat tárgyává tesszük.

1.

„Számunkra, hallgatók számára bármilyen felhőtlennek tűnt is a kisebbségi magyarság egyetemi tanszékének munkája, az azért feltűnt, hogy a könyvtárunk húszezer kötete ellenére is igencsak szegényes volt. Mi ugyanis szerbül voltunk kénytelenek elolvasni oly jelentős világirodalmi műveket, mint Thomas Hardy *Egy tiszta nő* című regénye, vagy Diderot bölcséleti műve, a Rameau unokaöccse. De szerb nyelven olvastuk a francia egyszisztencializmus nagy műveit, Sartre tanulmányait, Camus erősen vitatott műveit is . . .”

A Tanszék szemináriumi könyvtárának katalógusa szerint Thomas Hardy: *Egy tiszta nő* című regénye a H-8654 jelzetet viseli és a leltárkönyv szerint 1964. február 12-én került a könyvtár állományába (Thomas Hardy: *Egy tiszta nő*. Ford. Szabó L. Az utószót írta Kéry L. – Budapest, Európa Könyvkiadó, 1963. str. 479. 8°. Milliók könyve.) A Diderot-szöveg 1961. március 24-e óta olvasható a könyvtárban (Diderot: *Mindenmindegy Jakab meg a gazdája*. Rameau unokaöccse. Ford. Bartócz I. A bevezető tanulmányt írta Lakits P. – Budapest, Európa Könyvkiadó, 1960. str. 29+352+1. sl., 8°. A világirodalom klasszikusai.) Ugyancsak jelezni lehet, hogy Sartre: *A szavak* című könyvének jelzete H-13377. A könyv második kiadása ez, 1967. augusztus 16-án került a könyvtár állományába. Camus: *A pestis* és *A bukás* című regénye a Világkönyvtár című sorozatban olvasható, jelzete H-7693, míg a könyvtárban található *A pestis* bukaresti kiadása is a H-11819-es jelzettel. MELLÉKESEN: Sem a Diderot-, sem a Hardy-mű nincs a kötelezően elolvasandó munkák listáján.

2.

„Boldoggá tett volna, s a kellő időben avatott volna felnőtté, ha valamelyik tanárom kezembe adja Kosztolányi Dezső könyveit. S ha segít megelni az Ábécé a nyelvről és a lélekről című tanulmányában megfogalmazott lényegét . . . És kellett volna a Babits-művek, a Halálfiak, a Széchenyi Istvánról írt A legnagyobb magyar című tanulmány, és kellett volna, igen kellett volna a magyarságtudatot legtisztább formában őrző emigránsok művei, a Márai-regények és naplók, a Cs. Szabó László esszéi, a Kovács Imre írások és a Szabó Zoltán tanulmányok. . .”

Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanzeke 1972-ben adta ki tantervét és programját. Ebben a XX. század magyar irodalmának története tanulmányozásához az alábbi irodalomjegyzék tartozott:

Olvasmányok:

Papp Dániel: Muzsika az éjszakában; Gozdu Elek: Kő; Csáth Géza: A varázsló halála; Török Gyula: Porban; Cholnoky Viktor: Tammu; *Babits Mihály: Gólyakalifa; Babits Mihály: Halálfiak; Kosztolányi Dezső: Aranysárkány; Kosztolányi Dezső: Édes Anna; Kosztolányi Dezső: Esti Kornél*; Kaffka Margit: Színek és évek; Kaffka Margit: Állomások; Móricz Zsigmond: Sárarany; Móricz Zsigmond: Tündérkert; Móricz Zsigmond: A boldog ember; Móricz Zsigmond: Életem regénye; Krúdy Gyula: Szindbád-novellák; Krúdy Gyula: Aranykéz-utcai szép napok; Krúdy Gyula: A vörös postakocsi; Füst Milán: Drámák; Füst Milán: Feleségem története; Füst Milán: Advent; Kassák Lajos: Egy ember élete; Kassák Lajos: Misilló királysága; Kassák Lajos: A ló meghal, a madarak kirepülnek; Remenyik Zsigmond: Sarjadó fű; Pap Károly: Azarel; Veres Péter: Gyepsor; Veres Péter: Szárszó; Veres Péter: Számadás; Illyés Gyula: Puszták népe; Illyés Gyula: Koratavas; Illyés Gyula: Hunok Párizsban; Illyés Gyula: Drámák; Déry Tibor: Kéthangú kiáltás; Déry Tibor: Befejezetlen mondat; Déry Tibor: Kiközösítő; Déry Tibor: Ítélet nincs; Déry Tibor: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról; Tamási Áron: Novellák; Tamási Áron: Ábel a rengetegben; Tamási Áron: Jégtörő Mátyás; Szentkuthy Miklós: Prae; Féja Géza: Viharsarok; *Kovács Imre: Néma forradalom*; Erdei Ferenc: Futóhomok; Kodolányi János: Süllyedő világ; Kodolányi János: Baranyai utazás; Kodolányi János: Boldog Margit; Németh László: Utolsó kísérlet; Németh László: Gyász; Németh László: Szerettem az igazságot; Szabó Pál: Talpalatnyi föld; Ottlik Géza: Iskola a határon; Mándy Iván: Egyérintő; Mándy Iván: Előadók, társszerzők; Sánta Ferenc: Hús óra.

3.

„Ady Istent-vállaló magyarsága a katedrán komisz perlekedésnek minősült . . .”

Az 1972-es tanterv a következő Ady-irodalomba tartozó könyvet sorol fel olvasásra:

„Horváth János: Ady Endre és az új magyar líra. Budapest, 1910; Dóczy-Földessy: Ady-Múzeum I–II. Budapest, 1924; Bölöni György: Az igazi Ady. Budapest, 1966; Földessy Gyula: Ady minden titkai. Budapest, 1962; Hatvány Lajos: Ady I–II. Budapest, 1959; Hegedűs Nándor: Ady Endre nagyváradi napjai. Budapest, 1957; Hegedűs Nándor: Ady Endre Nagyváradon. Budapest, 1956; Kovalovszky Miklós: Emlékezések Ady Endréről I. Budapest, 1961; Varga József: Ady Endre. Budapest, 1966; Vatai László: Az Isten szörnyetege. Washington, 1963; Schweitzer Pál: Ember az embertelenségben. Budapest, 1969; Vezér Erzsébet: Ady Endre. Budapest, 1969; Király István: Ady Endre I–II. Budapest, 1970.”

Hardy, Thomas

H-8654

Thomas Hardy. Egy tiszta nő. Ford. Szabó
L. Az utószót írta Kéry L. - Bpest, Európa
Könyvkiadó, 1963. Str. 479, 8°

Milliók könyve

Diderot, Denis

H-5114

Diderot. Mindenmindegy Jakab meg a gaz-
dája. Rameau unokaöccse. Ford. Bartócz I. A.
bevezető tanulmányt írta Lakits P. - Bpest,
Európa Könyvkiadó, 1960. Str. 29+352+1 sl., 8°

A világirodalom klasszikusai

4.

„S Illyés Gyula műve, a Puszták népe, a Párizst-járt kamasz szürrealista látomásának magyar földből fakadt hajtása volt, s még véletlenül sem a magyar parasztság történelmi sorsának Werbőczy óta alig változó tragédiájának remekműve . . .”

Mák Ferenc 1980-ban adta be szemináriumi dolgozatát a XX. századi magyar irodalom történetéből Ideológiai kérdések a Puszták népében címmel 22 oldalon. A dolgozat a következő mottóval kezdődik: „. . . a költészet nem arra való, hogy elámissd a népet, vagy akár magad . . . Illyés Gyula”. S a következő fejezetekre oszlik: A népies irodalom; „Nem a történelem eseményeit mondom el, csak a lélekét”; A Puszták népe, mint központi mű. Jegyzeteiben a következő írásokra hivatkozott: Bori Imre: Irodalmi szociográfia–szépirodalom. Újvidék, 1965; Berkovits György: Változatok szociográfiára. Valóság, 1975. 5.; Révai József: Marxizmus és népiesség. Budapest, 1946; Béládi Miklós: A „népi” írók mozgalma. Érintkezési pontok. Budapest, 1974; Lukács György: A népi irodalom múltja és jelene. Új magyar kultúráért. Budapest, 1948; Lukács György: Népi író a mérlegen. Budapest, 1946; Lackó Miklós: A nemzedéki tömörülésről és a szakadásról. Válságok-választások. Budapest, 1975; Illyés Gyula: Visszapillantás. Hajszálygökörek. Budapest, 1971; Illyés Gyula: Magyarok. Itt élned kell I. Budapest, 1970; Kovács Imre: Néma forradalom. é. n. (1937); Erdei Ferenc: Futóhomok. é. n.; Lukács György: Irodalom és demokrácia I. Budapest, 1948; Béládi Miklós: Illyés Gyula. A magyar irodalom története VI. Budapest, 1965; Illyés Gyula: Puszták népe. Nyugat kiadás 1936; Gara László: Az ismeretlen Illyés. Washington, 1965; Schöpflin Aladár: Nyugat, 1933. október; Illyés Gyula: Móricz Zsigmond. Ingyen lakoma. I. Lukács György: Írástudók felelőssége; Babits Mihály: Puszták népe. Nyugat, 1936. I.; Bálint György: Benyomások a „Puszták népéről”. A toronyőr visszapillant. I. Budapest, 1966; Kodolányi János: Puszták népe. Szív és pohár. Budapest, 1977; Veres Péter: A puszták népe. Ember és írás. Budapest, 1941; Illyés Gyula: Koratavasz. Budapest, 1972.

Olvassunk bele ebbe a szemináriumi dolgozatba néhány bekezdés erejéig legalább. A „Nem a történelem eseményeit mondom el, csak a lélekét” című fejezetben találjuk:

„Illyés Gyulára az eddigiek során már több alkalommal is hivatkoztunk. Tettük ezt részben azért, mert osztozunk Béládi Miklós véleményével, miszerint Illyés a »mozgalom legélesebb elméjű gondolkodója«, részben azért, mert tévedései és tévelygései a népies mozgalom jellegzetes botlásai, életműve pedig a legbiztosabb kiindulópont a tévelygések nyomankövetésekor. Tegyük nyomban hozzá, nemcsak »élelméjű« gondolkodó, de ő a népies mozgalom legképzettebb ideológusa is. A falukatatók közül egyedül ő járt Nyugaton, belekóstolt az akkor haladó európai művészeti és szellemi mozgalmakba, évekig a szürrealizmus híve, költészete úgyszólván ennek az irányzatnak a jegyében érlelődött. Egyedül ő került kapcsolatba a munkásmozgalommal és – ahogy Lackó Miklós fogalmazta meg az 1933-as eseményekre utalva – olyan útkereső volt, aki a korszak általános viszontagságai közepette különösen közelről és közvetlenül élte át a baloldali vereségének hatásait, s hazai és nemzetközi válságproblémáit«. Illyés Gyula pályája tehát erényeivel és fogyatékoságaival egyetemben a legtanulságosabb, s legtöbb adatot szolgáltató kérdésünk vizsgálatakor.

Béládi Miklós törvényszerűséget lát Illyés párizsi útjában: »Ki kell szakadnia otthonról, megjárnia Európát, valóságban és képletesen, hogy létrejöhessen az az irodalmi szintézis, amely Illyés művének benső sajátosága és értékmérője.« Hogy az észrevétel mennyire találó, azt maga Illyés igazolta a Puszták népében. Gara László ugyanakkor rámutat a szürrealizmus és a »súlyosan földszagú« téma szintézisére, mely már ekkor, a párizsi tar-

tőzkodása idején létrejött. Ugyancsak ő emlegeti az 1926-ban, a hazafelé jövet Bécsben megálló Illyés és Lukács vitáját, melyben az ambíciókkal teli fiatalember itthoni terveiről beszél. Ezek szerint »futurista versekkel kíván szólni az éhező magyar parasztokhoz«.

Láthatjuk, ekkor még megvan minden feltétele annak, hogy az európai látókörű Illyés pártatlanul, a tiszta elkötelezettség szellemében közeledjen a magyar kérdéshez. Szemléletének uralkodó jegye Párizs frissessége és az az internacionalizmus, melyet a Szajna partján szfvott magába.”

5.

Mák Ferenc két zárhelyi dolgozatot írt. Mind a kettőnek a főcíme Egy író a századvégen. Az elsőben, a sikertelenben, Török Gyuláról, a másodikban Justh Zsigmondról írt. Itt írta fel mottónak: „»Modernnek kell lenni mindenestül. . .« Rimbaud.” Posztgraduális tanulmányai során a Szövegolvasás című tárgy keretében (vezette Bori Imre) Krúdy Gyula Mohács című regényének értelmezési kísérlete címen írt dolgozatot.

6.

Nincs módomban itt Újvidéken megszerezni a magyar tanszékek akkori programját (Budapest, Debrecen, Szeged, Pozsony, Kolozsvár), hogy kinyomozzuk, akkor hol kellett olvasni Cs. Szabó László esszéit, Kovács Imre írásait, Szabó Zoltán tanulmányait, illetve Márai Sándor vagy Bánffy Miklós regényét.

Újvidéken, 1993. szeptember 12-én

BORI Imre